O‘ZBEKISTON YANGI TARAQQIYOT DAVRIDA OLIY TA’LIM TIZIMIDAGI RAQAMLASHUVNING IJTIMOIY MOHIYATI

Yuldashev Mirshuxrat Shovkatjon o‘g‘li
FarDU tadqiqotchisi
tel.: +998508551082

Annotatsiya. Mazkur ilmiy tezisda O‘zbekistonning yangi taraqqiyot davrida oliy ta’lim tizimida raqamli texnologiyalarni joriy etish jarayonining ijtimoiy mohiyati tahlil qilingan. Tadqiqotda raqamlashtirishning ta’lim sifati, ijtimoiy adolat, inson kapitali va bilim iqtisodiyoti shakllanishiga ta’siri falsafiy-nazariy nuqtai nazardan yoritilgan. Raqamli transformatsiya jarayonining ijtimoiy institutlar, talaba va o‘qituvchi o‘rtasidagi o‘zaro munosabatlarga olib kirgan yangiliklari, ijtimoiy tafakkurdagi o‘zgarishlari ham ochib berilgan.

Tayanch so‘zlar: raqamlashtirish, oliy ta’lim, ijtimoiy mohiyat, innovatsiya, inson kapitali, raqamli transformatsiya, yangi taraqqiyot davri, bilim jamiyati.

СОЦИАЛЬНАЯ СУЩНОСТЬ ЦИФРОВИЗАЦИИ СИСТЕМЫ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ В ПЕРИОД НОВОГО РАЗВИТИЯ УЗБЕКИСТАНА

Аннотация. В данном научном тезисе проанализирована социальная сущность процесса внедрения цифровых технологий в систему высшего образования Узбекистана в период нового этапа развития. В исследовании с философско-теоретической точки зрения раскрыто влияние цифровизации на качество образования, социальную справедливость, формирование человеческого капитала и экономики знаний. Также показаны нововведения, которые процесс цифровой трансформации внес в деятельность социальных институтов, во взаимосвязи между студентом и преподавателем, а также изменения в общественном сознании.

Ключевые слова: цифровизация, высшее образование, социальная сущность, инновация, человеческий капитал, цифровая трансформация, новый этап развития, общество знаний.

THE SOCIAL ESSENCE OF DIGITALIZATION IN THE HIGHER EDUCATION SYSTEM DURING UZBEKISTAN'S NEW ERA OF DEVELOPMENT

Annotation. This scientific thesis analyzes the social essence of implementing digital technologies in Uzbekistan's higher education system during the new stage of national development. The study, from a philosophical and theoretical perspective, explores the impact of digitalization on education quality, social justice, the formation of human capital, and the knowledge economy. It also reveals how the process of digital transformation has introduced innovations into the functioning of social institutions, the relationship between students and teachers, and the transformation of social consciousness.

Keywords: digitalization, higher education, social essence, innovation, human capital, digital transformation, new stage of development, knowledge society.

O‘zbekiston taraqqiyotining yangi bosqichida raqamli texnologiyalar hayotning barcha sohalariga, jumladan, ta’lim tizimiga chuqur kirib bormoqda. “Raqamli O‘zbekiston – 2030” strategiyasi doirasida oliy ta’lim tizimini raqamlashtirish jarayoni inson kapitalini rivojlantirish, bilim va innovatsiyalar iqtisodiyotini shakllantirishning ustuvor yo‘nalishlaridan biri sifatida qaralmoqda. Chunki bugungi globallashuv sharoitida raqamli savodxonlik, axborot texnologiyalaridan samarali foydalanish va ta’lim jarayonlarini raqamli platformalar asosida tashkil etish nafaqat ta’lim sifatini oshiradi, balki jamiyatdagi ijtimoiy tenglik va adolatni ta’minlashga ham xizmat qiladi.

Raqamlashtirish jarayoni nafaqat texnik yoki tashkiliy o‘zgarish, balki chuqur ijtimoiy hodisadir. Bu o‘qituvchi va talaba o‘rtasidagi kommunikatsiya madaniyatini, bilim olish jarayonining shakl va mazmunini, shuningdek, ijtimoiy ong va qadriyatlar tizimini o‘zgartirmoqda. Oliy ta’limda raqamli muhitning shakllanishi inson faoliyatining

yangi ko‘rinishlarini - masofaviy ta’lim, virtual laboratoriyalar, sun’iy intellekt yordamida o‘qitish kabi innovatsion yondashuvlarni - hayotga tatbiq etmoqda.

Mazkur mavzuning dolzarbligi shundan iboratki, raqamli transformatsiya jarayonining ijtimoiy mohiyatini chuqur tahlil qilish, uni faqat texnologik yangilanish emas, balki insonparvarlik va ijtimoiy taraqqiyotning yangi bosqichi sifatida anglash zarur. Shuningdek, raqamli ta’lim tizimining ijtimoiy oqibatlarini - inson kapitalini rivojlantirishdagi o‘rni, teng imkoniyatlar yaratishdagi ahamiyati, madaniy va ma’naviy qadriyatlarga ta’sirini - falsafiy nuqtai nazardan tadqiq etish bugungi kun ilmiy muhokamalarining muhim yo‘nalishiga aylanmoqda. Ta’kidlash kerakki, “O‘zbekiston yangi taraqqiyot davrida oliy ta’lim tizimidagi raqamlashuvning ijtimoiy mohiyati” mavzusining o‘rganilishi raqamli transformatsiyaning falsafiy, ijtimoiy va ma’naviy asoslarini aniqlash hamda ta’lim jarayonida inson omilining ustuvorligini ta’minlashga qaratilgan dolzarb ilmiy izlanish sifatida ahamiyat kasb etadi.

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, O‘zbekiston oliy ta’lim tizimida raqamlashtirish jarayoni jamiyatning ijtimoiy tuzilmasiga chuqur ta’sir ko‘rsatmoqda. Raqamli ta’lim muhiti ta’lim jarayonining ochiqligi, shaffofligi va adolat tamoyillarini kuchaytiradi, shuningdek, inson kapitalining sifat ko‘rsatkichlarini yangi bosqichga olib chiqadi. Prezidentimiz Sh.M.Mirziyoyev ta’kidlaganidek, “Raqamli texnologiyalarni joriy etish – bu shunchaki texnik masala emas, balki jamiyat tafakkurini, inson faoliyatini, boshqaruv madaniyatini tubdan o‘zgartiradigan jarayondir” [1. 41.].

Raqamlashtirishning ijtimoiy mohiyatini baholashda bir necha darajali o‘zgarishlar kuzatiladi. Birinchidan, ta’lim jarayonida axborot texnologiyalarining keng joriy etilishi o‘qituvchi va talaba o‘rtasidagi an’anaviy rollarni o‘zgartirmoqda. O‘qituvchi endilikda bilim manbai emas, balki yo‘naltiruvchi va moderator sifatida namoyon bo‘lmoqda. Bu esa Habermasning kommunikativ harakat nazariyasiga muvofiq ravishda, ta’limni ijtimoiy muloqot va o‘zaro tushunish maydoni sifatida talqin etish imkonini beradi [2. 520.].

Ikkinchidan, raqamli transformatsiya bilimga egalikning yangi shaklini - bilimning demokratlashuvini yuzaga keltirmoqda. Har bir shaxsning ochiq ta’lim resurslariga kirish imkoniyatining kengayishi ta’limdagi ijtimoiy tengsizlikni kamaytiradi. Bu holat Amartya

Senning “imkoniyatlar erkinligi” kontsepsiyasiga mos ravishda insonning o‘zini rivojlantirish salohiyatini kengaytiradi [3. 430.]. Shu orqali raqamli ta’lim tizimi nafaqat bilim olish jarayonini modernizatsiya qiladi, balki ijtimoiy adolatning yangi mexanizmlarini shakllantiradi.

Uchinchidan, raqamli texnologiyalar asosidagi o‘qitish inson kapitalining sifat ko‘rsatkichlarini oshiradi. Chunki raqamli kompetensiyalar global mehnat bozorida raqobatbardoshlikni belgilovchi omilga aylangan. Jahon bankining ma’lumotlariga ko‘ra, raqamli ko‘nikmalarga ega mutaxassislar ishlab chiqarish va xizmat ko‘rsatish sohalarida 1,5-2 barobar yuqori daromadga ega bo‘lishmoqda [5.].

Biroq raqamlashtirish jarayoni bir qator ijtimoiy muammolarni ham yuzaga keltiradi: raqamli tafovut (digital divide), intellektual notenglik va shaxsiy ma’lumotlarning himoyasi bilan bog‘liq xavflar shular jumlasidandir. Shu bois raqamli transformatsiya siyosati ijtimoiy adolat, axloqiy mas’uliyat va inson qadriyatlari bilan uyg‘unlashgan falsafiy asosga ega bo‘lishi lozim. Bu jihatdan Martha Nussbaumning “inson salohiyatlari yondashuvi” [4. 384.] raqamli ta’limni insonparvarlik paradigmasi asosida tashkil etish uchun metodologik asos bo‘lib xizmat qiladi.

Shunday qilib, tadqiqot natijalari shuni tasdiqlaydiki, O‘zbekiston oliy ta’lim tizimida raqamlashtirish jarayoni ijtimoiy adolat, bilimga teng kirish va inson kapitalini rivojlantirishning asosiy omiliga aylanmoqda. Raqamli transformatsiya nafaqat texnologik modernizatsiya, balki inson tafakkuri, qadriyatlari va ijtimoiy munosabatlarning yangi shakllanish bosqichi sifatida namoyon bo‘lmoqda.

Tadqiqot natijalariga ko‘ra, O‘zbekistonning yangi taraqqiyot davrida oliy ta’lim tizimida kechayotgan raqamlashtirish jarayoni jamiyatning ijtimoiy tuzilmasi, axborot madaniyati va ta’lim falsafasida chuqur o‘zgarishlarni yuzaga keltirmoqda. Raqamli transformatsiya nafaqat ta’lim sifatini oshirishga, balki inson kapitalining rivojlanishiga, ijtimoiy adolat va teng imkoniyatlar tamoyillarini mustahkamlashga xizmat qilmoqda. Shu jihatdan, raqamlashtirishni faqat texnologik yangilanish sifatida emas, balki jamiyatni insonparvarlashtirishga qaratilgan ijtimoiy-falsafiy jarayon sifatida baholash maqsadga muvofiqdir.

Raqamli ta’lim muhiti shakllanishi natijasida o‘qituvchi va talaba o‘rtasidagi kommunikativ madaniyat yangicha mazmun kasb etmoqda. Ta’limning ochiqligi, masofaviylik va interaktivlik tamoyillari bilimga erkin kirish imkoniyatlarini kengaytirib, Amartya Sen ta’kidlagan “imkoniyatlar erkinligi” konsepsiyasini real amaliyotga tatbiq etmoqda. Shu bilan birga, raqamli tafovut, axborotga teng kirishdagi nomutanosiblik va ma’naviy xavflar mavjudligini bartaraf etish davlat siyosati darajasida izchil yondashuvni talab etadi.

Tadqiqotdan kelib chiqadigan asosiy xulosalar quyidagilardan iborat:

- oliy ta’lim tizimidagi raqamlashtirish inson kapitalini rivojlantirishning strategik omiliga aylangan;

- raqamli ta’lim ijtimoiy adolat, shaffoflik va teng imkoniyatlar tamoyillarini mustahkamlaydi;

- raqamli transformatsiya jarayonining muvaffaqiyati ijtimoiy ong, madaniyat va qadriyatlar tizimidagi moslashuvchanlikka bog‘liq;

- raqamli siyosatni ishlab chiqishda falsafiy, axloqiy va ijtimoiy mezonlarga asoslangan insonparvarlik yondashuvi zarur.

Umuman olganda, O‘zbekiston oliy ta’lim tizimidagi raqamlashtirish jarayoni yangi taraqqiyot davrining ijtimoiy-falsafiy mazmunini belgilovchi muhim omil sifatida namoyon bo‘lmoqda. Bu ta’limni inson qadr-qimmati, adolat va innovatsiya tamoyillariga asoslangan holda modernizatsiya qilish orqali jamiyatning intellektual va ma’naviy yangilanishiga turtki bermoqda. Umumiy xulosa sifatida, raqamli transformatsiyaning ijtimoiy mohiyatini chuqur o‘rganish kelajakdagi ilmiy izlanishlar uchun istiqbolli yo‘nalish hisoblanadi.

Manbalar va adabiyotlar:

1. Мирзиёев Ш.М. **Янги Ўзбекистон тараққиёт стратегияси.** – Тошкент: Ўзбекистон, 2022. – Б. 464.

2. Хабермас Ю. **Теория коммуникативного действия.** – Т.1. Рациональность действия и рационализация общества. – Москва: Академический проект, 2011. – С. 520.

3. Сен Амартия. Развитие как свобода. - Москва: Новое издательство, 2004. - С. 430.

4. Нуссбаум М. **Женщины и развитие человеческих способностей: подход возможностей.** – Санкт-Петербург: Изд-во Европейского университета, 2013. – С. 384.

5. World Bank. Digital Skills for the Future Workforce. – Washington, D.C., 2022. / https://thedocs.worldbank.org/en/doc/bb8df6fa28c514bf846d1ddc 2cbef2a1-0140022023/related/December-2023-Digital-Skills-Skills4Dev.pdf